

РІК XIX. ДЖЕРЗИ СІТИ, Н. ДЖ. ЧЕТВЕР, 2 ПАДОЛИСТА 1911. ЧИСЛО 44.

VOL. XIX. JERSEY CITY, N. J., THURSDAY, NOVEMBER 2, 1911. No. 44.

6-го падолиста 1811—1911.

6-ий падолист 1811. Саме тому сто літ, як в убогій сьвященничій родині народилося дитя, що мало стати предтечою нового життя на галицькій Україні, народився той, що своїм голосом розбудив народне слово:

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ.

Кому не відоме се велике ім'я?

Хто днесь не клонить голови перед силою його любови до рідного, що доказала небувалою чуда?

Нужда і недоля стояли коло його коліски, горе і сльози годували його за молоду, біль і недостатки леліали його молодий вік, холод і голод зложили перед часом його буйну голову у сирі могилу. І власне ті особисті терпіння і недоля розбудили його чулу душу, налили у щерть його серце любовю до всіх терплячих і недолю побитих — до свого рідного, споневіряного і потоптаного люду.

Сумною картиною була в отті недавні часи наша галицька Русь-Україна. Народне слово, оплюгавлене і осьміяне чужими і своїми, як полохлива пташка скрилося під селянську стріху і там животіло. Уся тодішня наша інтелігенція — а були се виключно лиш сьвященники, — почувала себе тілом і душею Поляками. За Польщу проливали кров у повстаннях, за Польщу ниділа по тюрмах і каземах. Проговорити руським словом уважалося найбільшою образою. Проповіди по церквах голосилися по польськи, а руський церковний спів заступлено панськими органами. Навіть руські єпископи не вміли по руськи писати і свої пастирські послання і розпорядження друкували по польськи. Сам Маркіян Шашкевич, сей перший предтеча будучого колись руського Ієнія, вихований у польським душі, підчас своїх гімназійальних наук писав польські епісти,

та коли вибухнуло польське повстання, мало що не утік у Замость, та стримали його лиш „принуждаючі обсто-ятельства“, (гляди Споми́ни М. Устіяновича, „Слово“ з 1861-го р.). Ще 1833-го року дихав він Польщею, писав польські стихи.

Нараз, в несповна два роки, наступив у його душі цілковитий пере-ворот.

„Пригодою лучила ся Котляревського Енеїда, пісні Максимовича та мабуть Павловського граматика; урадований (М. Шашкевич) найшов (у них) те, за чим він давно гледів, побачив живий примір, переконався о можності народньої руської словесности, загадав велику гадку: утвори-ти чисто народню словесність южно-руську“. (Я. Головацький: „Пам'ять Маркіяну Р. Шашкевичу“).

І він, при помочи кількох товаришів, студентів богослов'я, складає першу збірку віршів, писаних погорджуваною руською мовою. Ся збірка, яка ніколи не побачила друкарського чорнила, обіймала 14 віршів, і була за-титувована „Синь Русь“.

Отся збірка, до якої написав М. Шашкевич віршовану передмову і один стих („Погоня“), се є отся ясна точка у нашому літературному житю, яка звернула нашу літературу з цер-ковно-польсько-російської мертвеччини на живий шлях.

Бо коли днесь, в сі столітні роки-вини, уся широка Русь-Україна кла-няє ся Маркіянови, коли по усіх закутках широкого світа, кудю лиш недоля кинула жмінку Русинів, в от-сю хвилину дякую його згадують, то се не за його літературну діяль-ність, не за його вірші і оповідане, але тільки за те, що він з'увів віщим духом сягнути пів сотні літ уперед, і зрозумівши живучість народного слова, став „проти рожна перти — проти филь плести“. Вірячи сьвято в безсмертність народного слова, він жертвував для нього своє життя, в о-гни народолюбства, який хотів розпа-лити у душах апостатів, народній ідеї у саможертву спалив своє молоде жи-те і свої кістки поклав як угольний камінь для сьвятині народного генія. І в тім власне, а не в його поетич-ній творчості, лежить значінє Мар-кіяна Шашкевича, і за се йому кла-няє ся уся Русь-Україна.

Бо Маркіянова поетична спадщина є вельми невелика. Ось ті вірші вий-шли з під його пера: Погоня, Боле-слав Кривоустий, Згадка, Бандурист, Ода на уродини цесаря Франца І., Веснівка, Дністрованка, До милої, Туга за милою, Думка, Підлісє, Над Бугом, Нещасний, Лаха доля, Розпу-ка, Сумрак, До * * *, Побратимови, Окрушки, Опихане, пане?, Слава Бо-

гу; крім сего прозова казка: Олена, і поезія в прозі: Русланові Псалми. Ось і усе. І вони (винявши „Русланові Псалми“) ні своєю формою ні змістом не являють ся нічим особливим; а що їх кладе на рівні з вагою золота, то виключно тільки ужита у них перший раз у Галичині жива на-родна мова.

Ужити народної мови в письмі в ті часи являло ся злочином рівним зраді держави і церкви. І за сей злочин прийшло ся Маркіянови тяжко відпокутувати.

Першу, призначену до друку збір-ку п. з. „Зоря“, яку зладив Шашке-вич, в 1834-ім році кидано від цензо-ра до цензора. По цілорічній блука-нині ся збірка опинила ся остаточно в митрополічій консисторії у Львові, і тут митрополит, Михайло Левиць-кий, рішучо супротивив ся позволи-ти її напечатати, мотивуючи свою за-борону тим, що книжка, печатана на-родною мовою, розбудить давню гай-дамаччину, якої традиції ще зовсім не вигасли посеред широких народ-них мас.

Така оцінка „Зорі“ митрополитом стала причиною переслідування Мар-кіяна властями. У нього зроблено поліційну ревізію, яка однак не ви-крила нічо забороненого.

Заборонену в Галичині „Зорю“ вислав Шашкевич на пораду Голо-вацького до друку в Будапешті, і вона тут вийшла як „Русалка Дністрова“ в році 1837-ім. Та і „Русалці“ судила ся нещаслива доля. 900 примірників сконфісковано у Відні, а львівські каноніки обурені на таке поминенє галицької цензури, не лиш заборонили розповсюдженє книжочки, але Маркія-на потягнули до відвічальности. Лиш з трудом він уникнув ексклюзії з духовної семінарії, а тим самим і зломана на весь вік своєї егзистенції. Стало ся се лиш тому, що всю „вину“ взяв на себе Головацький. І „Русал-ка“ довгі літа пролежала під ключем і не могла сповнитися сього, чого так горячо бажав Маркіян: збратати ся руському народови з „повним, ясним сонцем“.

З заведеними надіями, з розбитим серцем, осьміяний своїми, покинув Маркіян семінар, оженив ся і висьвя-тив ся. Його гонять по найнужден-ніших адміністраціях, а по роках да-ють найгіршу парохію. Йому прихо-дить ся часто-густо примирати враз з родиною із голоду і холоду. Слабке здоров'є підірване ся цілковито. Він западає на невилічиму грудну недугу. — Так пімстила ся львівська митро-поліча консисторія на небезпечнім „революціонері“.

Та дух Маркіяна не зламав ся. Він не зневірює ся у свій ідеал — відродженє рідної мови. Він наче мала дитина радіє кождою руською книжочкою, що появляє ся на рос. Україні, одушевляє ся нью, віщує народній мові велику, світлу будуч-

ність. Видячи цілковитий брак на-родних підручників, він ладить чи-танку для народних шкіл, бере ся до перекладу сьвятого письма, бере ся за руську азбуку.

Плодів своєї діяльности не довело ся діждати Маркіянови. Важка недуга повала його на ложе. Він осліп і оглух та у цьвітї життя, бо маючи ледви 33 літ, помер дня 7-го червня 1843-го року.

І власне сего тижня, в понеділок, минає сто літ, як Маркіян Шашкевич побачив світло денне. Сей день став урочистим народним сьвятком на цілій Русі-Україні, став Великоднем нашої нації. І в оттой понеділок, де лиш живе наше рідне слово, де лиш лу-нає наша пісня, де лиш шепчуть ся молитви нашою мовою, зйдуть ся Дажбогові нащадки і ударять чолами перед безсмертним духом того, що:

перший у Галичині, коли весь наш народ завмирав повільною смертю і не було уже — як здавалось — для нього ратунку, зрозумів значінє на-родного слова і отсим словом підвів мерця з могили;

перший у Галичині проломив штуч-ні кордони, що розмежували рідних братів і ставув на становищі істо-ричної, культурної і плеємної єдно-сти галицької, російської, буковин-ської і угорської Русі;

перший своїм „Сином Русі“ і „Ру-салкою“ ввів галицьку Русь у сімю культурних націй;

перший у Галичині зрозумів, що лиш маси осьвідомленого простолудя суть непоборимим забором ествова-ня народности, і положив підвалини народної просьвіти, укладаючи „Чи-танку“;

перший у Галичині поклав підва-лини чистого демократизму, любови простого люду, праці над культурним і економічним його піднесенєм, добу-ванєм для нього народних і людських прав.

І коли днесь увесь український загал у Галичині не то, що не цурає ся своєї рідної мови, але п'ятує зра-дником усякого, хто важить ся її нехтувати; коли українська мова лу-нає з проповідниць, по школах, гім-назіях, з університетських катедр; коли ми по сотці літ не то, що-б живі, але кріпкі і сильні; коли у нас тисячі просьвітних товариств, тисячі читалень і кружків плекає рідну мо-ву; коли наша література і поезія пливе широким руслом і займає по-чесне становище серед літератур усе-го світа; коли научні праці, писані нашою мовою, докидують цінні жем-чуги до всесвітної скарбниці знаня; коли наш народ велитом двигнув ся і днесь у серцях мільонів горить по-лумя національної сьвідомости і гор-дості — то се Маркіянове діло.

В тім лежить геніяльність Маркія-на Шашкевича, за те клонить ся пе-ред ним кожде руське серце.

В нинішній великий день, в сто-літні роковини уродив предтечі на-родного слова.

